

Прегледни чланак

УДК 31:314 (497.11) "19/20"

Review article

Светлана Радовановић

ДВА ВЕКА ПОПИСНЕ СТАТИСТИКЕ У СРБИЈИ

Извод: У раду се разматра период од започињања развоја пописне статистике у Србији, а приказани су сви генерални пописи становништва реализовани у Кнежевини и Краљевини Србији, затим на територији Србије у саставу Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца (1921), односно Краљевине Југославије (1931), као и у Србији у саставу федеративне Југославије (1948–1991). Пажња је поклоњена и најновијем попису становништва Републике Србије (2002) који је изведен на територији централне Србије и Војводине.

Кључне речи: статистика становништва, пописи становништва, упоредивост, обухват, административно-територијалне промене

Abstract: The paper is taking into consideration the beginnings of the development of the census statistics in Serbia. The paper shows the entire general census done in the Principedom and Kingdom of Serbia, later in Serbia as part of the Kingdom of SHS (in 1921), the Kingdom of Yugoslavia (in 1931), as well as in Serbia being the part of The Federal Republic of Yugoslavia (from 1948 till 1991). Due notice have been made to the last census in 2002, which was done in Serbia, the central and the Vojvodina region.

Key words: population statistics, census, comparable, coverage, institutional-territorial changes

Увод

Историја развоја српске статистике показује да је још у Карађорђевој устаничкој Србији (1804–1813) основана Велика школа на којој се, поред осталих предмета, посебно изучавала општа статистика, статистика Србије и "географично-статистична историја". У Србији кнеза Милоша Обреновића основан је Лицеј – Велика школа (претеча Београдског универзитета), на чијем се Филозофском и Правном одељењу статистици као образовном предмету посвећивала посебна пажња. На челу те статистика била је "наука о житељима", односно статистика становништва, са програмским целинама о "људству државе", његовом националном и "наравственом" (природном) саставу и разликама по по релу, "закону" (културне основе, социјална организација и конфесија) и другим особинама.¹ Временом је пописна статистика и статистика становништва у це-

¹ Група аутора, *Статистика на Београдском универзитету*, Економски факултет, Београд, 1988, стр. 3–12.

лини стекла значајне позиције, а од 30-их и нарочито 50-их година XIX века развија се и државна статистичка служба заслугом Владимира Јакшића (1824–1899), професора државних наука на Лицеју и редовног члана Српског ученог друштва, стручњака високе европске репутације, утемељивача статистике становништва, народне економије и финансија, који је личним залагањем основао и метеоролошку статистику у Кнежевини Србији.² У области статистике становништва Владимир Јакшић је оставио радове трајне научне вредности. Пропагирао је пронаталистичку популациону политику: ”Људство је душа државе, простор је без људи њива без плода”, зналачки анализирао резултате пописа становништва, систематски развијао статистику виталних догађаја и нарочиту пажњу посветио полној, старосној, социо-економској структури и функционалним контингентима становништва (деца, омладина, радно становништво, старо становништво, активно и издржавано становништво). Посредством статистичких мера упоређивао је динамику (”покрет људства”) и квалитативне одлике становништва Србије са становништвом других европских земаља, као што су Аустрија, Пруска, Енглеска, Шведска, Русија итд. Према томе, у погледу схватања значаја развитка статистике становништва, а у првом реду пописне статистике, у функцији неопходне информационе основе и мерила познавања квантитативних и квалитативних демографских потенцијала, Србија је релативно брзо по ослобођењу од вишевековног турског ропства успоставила корак са развијенијим европским земљама тога времена. Тако је Кнежевина, односно Краљевина Србија сврстана међу европске земље са завидним степеном развоја пописне статистике још 70-их година XIX века. При том треба имати у виду да је XIX век период када су поједини најзначајнији европски државници раст или опадање раста становништва стављале у контекст темељних државних и националних интереса, па је, на пример, угледни енглески државник лорд Дизраели упутио британској јавности следећу поруку: ”Ако попис становништва у којој земљи покаже назадак у броју, може се поуздано унапред рећи, да ће тај народ своју историјску будућност постепено губити, док сасвим не пропадне”.³ Истовремено у Француској,

² П. Вујевић, **Јакшић Владимир**, Народна енциклопедија Срба, Хрвата и Словенаца, књ. II, Загреб, 1927, стр. 117.

³ У вези Дизраелијевог пропагирања демографског раста треба имати у виду да је оно на супротним позицијама од концепције контроле рађања Роберта Малтуса изложене у његовим есејима о принципима популације насталим с краја XVIII и почетком XIX века. Док је Малтусов модел и концепт настао у периоду бурне индустријске револуције у Енглеској и масовне репродукције сиротиње, Дизраелов позив на активну популациону политику се поклапа са оним периодом развоја Велике Британије када је проблем релативног вишка становништва највећим делом био разрешен запошљавањем у индустрији и пратећим делатностима и развојем британског колонијалног царства и када се могао наслутити сукоб империјалистичких сила око поседа и интересних сфера.

која се битно разликовала не само од демографских токова у Великој Британији, него и од највећег дела немачких и аустријских провинција, а радикално од словенских земаља, најугледније француски статистичари, јавни радници и личности из света културе и уметности (Ламартин, Зола, Симон, Пруст итд.) позивају француски народ и државу да учине све што је могуће да се спречи демографска рецесија међу етничким Французима и да раст становништва не почива скоро искључиво на досељеницима и на натурализацији странаца.⁴

У процесу устаљивања свеобухватнијих статистичких посматрања становништва, као и методолошког уједначавања истраживања појава које прати статистика становништва, Србија (у оквиру југословенске статистике) учествује и током читавог XX века, прихватајући препоруке Уједињених нација у вези са пописном, виталном и миграционом статистиком. Тако је, према кодексу Уједињених нација на основу кога је степенован ниво развитка статистике становништва током прошлог века, тадашња Југославија, па тако и Србија, сврстана у земље са релативно најпотпунијом пописном и виталном статистиком. У Београду је септембра 1965. одржана Друга светска конференција о становништву, а стручњаци за пописну и остале области статистике становништва из научних центара Србије и државне статистичке службе (Савезни завод за статистику, Републички завод за статистику) имали су запажено учешће у бројним међународним скуповима који су се, између осталог, бавили проблемима пописне статистике на регионалном и светском плану. Код тога треба посебно нагласити изванредан развој статистичке публицистике и технолошко осавремењавање обраде пописних података.

Разлике у развојним токовима пописне статистике у Србији

Различите историјске околности које су се током времена одвијале на простору Србије у њеним променљивим државним границама условиле су непостојање заједничког почетка развитка статистике становништва, те је неравномерност развојних токова и резултата пописне статистике у Србији све до половине XX века једна од њених главних карактеристика. О томе сведоче и крупне разлике између области данашње Србије у којима су током читавог XIX и првих деценија XX века (до уједињења 1918) државне администрације Аустрије, односно Аустро-угарске, и Кнежевине, односно Краљевине Србије предузимале акције генералног и селективног пописа становништва, и оних области које су до Берлинског конгреса (1878), односно Првог балканског рата (1912), биле у саставу Турске царевине.

⁴ М. Јовановић – Батут, **Природни прираст становништва Србије и његов биотички значај**, Београд, 1932, стр. 14.

вине. У вези с тим расположиви пописни подаци о становништву посматрани по већим макрорегионалним целинама Србије, тј. на нивоу централне Србије, Војводине и Косова и Метохије, могу се временски и просторно класификовати на следећи начин:

а) пописни резултати за области Војводине које су до 1918. године биле у саставу Аустријске царевине, односно Аустро-угарске двојне монархије (укупно 10 пописа од 1754. до 1910. године), а у оквиру којих се, највећим делом парцијално и са мањом или већом упоредивошћу статистичких података, могу идентификовати демографске прилике, односно бројно стање становништва пре првог југословенског пописа;

б) пописни резултати Кнежевине, односно Краљевине Србије у којој је од 1834. до 1910. године извршено 16 генералних и један регионални попис (пребројавање) становништва,⁵ а који се односе на становништво Србије без њених јужних крајева;⁶

в) области које су до балканских ратова биле у саставу Турске царевине (Рашка област, тј. шест срезова бившег новопазарског и пљеваљског санџака,⁷ Косово, Метохија, Бујановачко-прешевски крај)⁸ за које је карактеристично одсуство поузданих нумеричких података о становништву,⁹ све до првог југословенског пописа 1921. године, иако су српске војне и полицијске власти у овим крајевима после балканских ратова извршиле пребројавање становништва. Основне резултате овог пребројавања објавио је у форми речника места М. А. Вујичић 1914. го-

⁵ После ратова 1876/78. Србија се проширила у четири јужна округа (нишки, пиротски, врањски и топлички), а признање независности на проширеној територији добила је Берлинским уговором 1878. године. Већ у фебруару 1879. у новоослобођеним крајевима извршен је попис становништва.

⁶ Под јужним крајевима подразумевају се територије које су до 1912. године биле под турском влашћу.

⁷ Прибојски, Златарски (Н. Варош), Сјенички, Дежевски (Н. Пазар), Милешевски (Пријепоље) и Штавички (Тутин).

⁸ Краљевини Србији је после балканских ратова прикључено 12 округа (пет је и у данашњим границама Србије), 18 вароши (седам у Србији), 26 варошица (11 у Србији), 46 срезова и среских места (19 у Србији), 547 управних општина (207 у Србији), 3.115 сеоских насеља (1.422 у Србији) и 74 манастира од којих 10 у Србији (М. А. Вујичић, 1914). Остале територијалне и насеобинске јединице налазе се у границама Републике Македоније.

⁹ Одређену представу демографских прилика до 1921. године пружају турски пописи, односно турски годишњаци Салнаме Косовског вилајета за 1893. и 1910. годину иако се сматра да ови подаци нису потпуни, као и да су нетачни у погледу структуре становништва по полу и вероисповести (Група аутора, **Становништво Народне Републике Србије од 1834–1953**, Завод за статистику и евиденцију НР Србије, Београд, 1953, стр. 23).

дине,¹⁰ а објављени подаци односе се само на број становника, без разлике на пол или било које друго обележје;

г) пописни резултати југословенских пописа становништва изведених од 1921. до 1991. (укупно осам), с тим што је први попис становништва на Косову и Метохији изведен у оквиру југословенског пописа 1921, а последњи 1991. године. Попис из 1991. за подручје Косова и Метохије не може се квалификовати као успешан јер је, из познатих политичких разлога, највећи број Албанаца бојкотовао ову статистичку акцију, те су у Савезном заводу за статистику урађене процене броја Албанаца ове Покрајине за 1991. годину и

д) пописни резултати из 2002. године са подацима за централну Србију и Војводину, јер из политичких разлога овим пописом није обухваћено становништво Косова и Метохије. Према томе, у овој јужној српској покрајини последњи попис становништва спроведен је пре 24 године (1981), а од 1999. статистички систем Косова и Метохије потпуно је искључен из статистичког система Србије тако да до данас не постоје верификоване процене броја становника од стране државне статистике Србије или званичне администрације на Косову и Метохији. Међутим, у јавности се не ретко помињу процене укупног броја Срба на Косову и Метохији за период после 1999. и често се апострофирају као подаци Координационог центра за Косово и Метохију или УМНИК администрације која од 1999. има све ингеренције у овој Покрајини. Осим што се процене о броју Срба између Координационог центра и УМНИК-а не подударaju интересантно је напоменути и да је, на пример, за 2005. годину УМНИК проценио на општинском нивоу број Срба, Муслимана – Бошњака, Рома, Ашкалија и само делимично број Албанаца, наводећи да је у знатном делу косовско-метохијских општина број Албанаца непознат.

Генерални пописи становништва које је реализовала државна статистика и администрација Србије

Први свеобухватни попис становништва у Србији извршен је 1834, с тим што треба издвојити две фазе: прва фаза (октобар 1833) обухватила је само пореске и харачке главе, а друга (јун 1834) укупно мушко и женско становништво без Турака и Цигана. Од пописа 1834. сви наредни пописи обухватили су укупно становништво,¹¹ а у Кнежевини је, закључно са

¹⁰ У Речнику места у ослобођеној области старе Србије недостају подаци за (Пећки, Ђаковички и Источки срез, јер су ти срезови били у саставу Црне Горе и под црногорском војном управом.

¹¹ Изузетак чине Турци који нису пописивани све до иселјења (после 1862) и Цигани који нису пописивани до 1866. године.

1874. годином, извршено 10 пописа. Једна од карактеристика ових пописа је непрецизност и очигледност грешака, штурост обавештења која су прикупљана о становништву (нарочито до 1866), ограничена упоредивост и поузданост добијених резултата, настала као последица повремених подбачаја у обухвату, знатних разлика у броју обележја између пописа, необрађеност свих прикупљених обавештења, као и различити територијални нивои објављених резултата. У Краљевини Србији спроведено је у периоду од 1884. до 1910. године још шест генералних пописа становништва, а током 80-их година XIX века завршава се и штампање едиције ”Државопис Србије” од двадесетак књига и започиње објављивање едиције ”Статистика Краљевине Србије” са преко 60 књига из области пописне и виталне статистике, здравства, привреде итд. Треба напоменути да је попис 1884. године извршен на основу закона о попису становништва, а већ од наредног пописа (1890) законом о попису становништва установљава се критични моменат (31. децембар), периодика (сваких пет година) и принцип пописивања (стално становништво). Чињеница да је овај закон поштован све до постојања Краљевине Србије, односно Првог светског рата, сведочи о модерном понашању ондашње Србије у прилагођавању њених статистичких акција пописивања становништва савременим захтевима и препорукама међународних статистичких конгреса. Сви пописи становништва у Краљевини Србији спроведени су саобразно савременим захтевима статистике поштујући исте принципе и методе пописивања, а регистровано је стално становништво по полу и старости, месту рођења, брачном стању, матерњем језику, вероисповести, држављанству, писмености и занимању. Коначни резултати пописа 1905. и 1910. нису објављени. У првом случају Управа државне статистике је сматрала да попис 1905. није био добро припремљен због чега би било неопходно извршити опсежну ревизију пописних резултата, те се од ове акције одустало. У другом случају обрада коначних резултата била је прекинута балканским ратовима и Првим светским ратом. Пописни материјал је 1915. године пребачен из Београда у Ниш, где је, после повлачења српске војске, уништен од стране бугарских окупационих власти.¹²

Између два светска рата пописи становништва у Србији спровођени су у оквиру пописа становништва Краљевине Југославије (до 1929. Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца). По јединственој методологији изведена су два пописа становништва, и то 1921. и 1931. године. Обележја становништва (пол, старост, брачно стање, пребивалиште, држављанство, занимање, матерњи језик, знање других језика, вероисповест, писменост, телесне и душевне мане, број живорођене деце, учешће у рату) обрађена су и

¹² Група аутора, **Становништво Народне Републике Србије од 1834–1953**, стр. 3–29.

исказани по различitim територијалним нивоима, при чему трба нагласити следеће: највиши ранг управно територијалне организације у попису 1921. представљале су покрајине, а следеће јединице по рангу су окрузи, срезови и општине,¹³ док је у попису 1931. године ситуација другачија. Наиме, Законом из априла 1922. укинута су покрајине и основане 33 области, а Законом из октобра 1929. године укинута су области и установљене бановине.¹⁴ Скоро све бановинске границе кориговане су 1931, а на нижем нивоу, у односу на срезове и општине, територијалне промене у оквиру бановина извршене су 1931. и 1932. године. Државна статистика је морала да води рачуна о свим тим променама, те је податке из пописа становништва 1931. исказала према стању управно-територијалне организације Краљевине Југославије на дан 30. јануара 1933. године.¹⁵

Наслеђени и сви касније успостављени облици административно-територијалне организације представљају значајан проблем за упоредивост података из пописа 1921. и 1931. године. Осим тога увођењем бановинске поделе, са изузетком Дравске бановине, долази до пресецања граница ранијих покрајина и спајања делова различитих историјских и гео-

¹³ Подаци о становништву 1921. године исказани су према оним историјским областима и управно територијалним целинама које су постојале до Уједињења, при чему је државна управа увела покрајинску поделу прве Југославије. Постојало је седам покрајина, и то: *Покрајина Словенија* коју су чинили делови ранијих аустријских покрајина Крањске, Корушке и Штајерске, којима је прикључено и Прекомурје које је било у саставу мађарске жупаније Зала; *Покрајина Хрватска* и Славонија са Међумурјем, острвом Крк и општином Кастав (изнад Ријечког залива у Горском Котару), обухватала је и Срем са Земуном; *Покрајина Банат, Бачка и Барања* је формирана од територија које је Краљевина добила на основу Тријанонског уговора о миру из 1920. године; *Покрајина Далмација* која је била под аустријском управом подељена је на главарства, а по прикључењу Краљевини уследила је подела на срезове и општине; *Покрајина Босна и Херцеговина* је до Уједињења била подељена на окружја и котаре, а нова управа је увела поделу на округе, срезове и општине; *Покрајина Црна Гора* није остала у границама Краљевине Црне Горе 1912–1918. године, јер су окрузи Беране, Бијело Поље, Пљевља и Метохија прикључени Србији, а срез Котор је остао у саставу покрајине Далмације; *Покрајина Србија* се састојала из две регионалне и историјске целине – *Северна Србија* у границама Краљевине Србије до балканских ратова, и *Јужна Србија* која је обухватала територије прикључене Србији у балканским ратовима, као и наведене округе Црне Горе.

¹⁴ Дравска, Дринска, Дунавска, Моравска, Приморска, Савска, Вардарска, Врбаска и Зетска. Посебна јединица највишег ранга била је Управа града Београда у чијем су саставу били градови Београд, Земун и Панчево.

¹⁵ Управно-територијалну организацију из 1933. године представљају следеће просторне јединице: девет бановина и Управа града Београда, 378 срезова (1921. године 370), 4.645 управних општина (1921. године 6.575) и 27.358 насеља (1921. године 27.266).

графских области (на пример, Дунавска бановина спојила је Банат, Бачку и Барању са 19 срезова Северне Србије и осам срезова западног и источног Срема; Зетска бановина крајеве Далмације, ЈИ Босне и Херцеговине, читаву Црну Гору и западне крајеве Јужне Србије итд.). ”Због тога је упоређење пописних резултата из 1921. са подацима из 1931. године, уколико се не тичу целокупне државе, скопчано са великим тешкоћама”.

Други период развоја пописа становништва у Србији започео је у оквиру нове југословенске пописне статистике 1948. и завршио се 1991. године, када је под ванредним приликама распадања СФР Југославије изведен задњи попис становништва савезне државе. У периоду од преко четири деценије (1948–1991) по јединственој методологији добијено је знатно више поузданих и детаљних обавештења о становништву него у предратним пописима. Организациона шема државних статистичких установа у основи је постављена још у току рата (1944), а Државни статистички уред и Статистички уред Србије под називом ”Српска земаљска статистика” формиран су 1945. године. Уредбом из маја 1948. године основани су Савезни и републички статистички уреди, а реорганизацијом управног апарата државе и њене статистичке службе (1950. и 1951) републички заводи делују све подстицајније у смислу развоја посебних статистичких истраживања становништва у домену своје територијалне надлежности. У Србији су основани и покрајински заводи за статистику са седиштем у Новом Саду и Приштини, као и Градски завод за статистику Београда.

Основна садржина свих пописа становништва изведених после Другог светског рата регулисана је савезним и републичким законима о попису. Иако се обележја за лице током читавог послератног периода битно нису мењала сваки наредни попис обогаћиван је новим садржајима како би се ишло у корак са савременим збивањима и могућностима решавања актуелних демографских проблема. Важно је напоменути да је статистичка обрада и контрола пописних резултата, као и других података које обезбеђује статистика становништва, у СФРЈ временом децентрализована, што у случају Србије значи да су статистички резултати на нивоу покрајина били у надзору покрајинских завода за статистику, док је у Савезном заводу вршено обједињавање података како за ниво Републике тако и на федералном нивоу. Овај моменат карактеристичан је за период од 70-их година прошлог века, а у демографској литератури не ретко се наилази на сумње у подрегистрацију или пререгистрацију одређених података (пре свега за подручје Косова и Метохије). Поред тога што званична статистика никада није стручно одреаговала у смислу потврђивања или демантовања ових сумњи треба имати на уму да период од 70-их до 90-их година прошлог века одликују и специфична друштвено-политичка збивања која су кулминирала неуспехом пописа у једном делу Србије 1991. (албански бојкот на Косову и Метохији), односно распадом социјалистичке Југославије,

а самим тим и јединственог југословенског статистичког система успостављеног у првим деценијама XX века. Према томе, попис становништва 1991. године био је последња јединствена југословенска статистичка акција у оквиру које је реализовано само прикупљање података за подручја са најбогатијим наслеђем традиционалних пописа становништва (централна Србија и Војводина), док је неуспех пописа на Косову и Метохији политички условљен како би се манипулацијом демографских величина потпомогла реализација албанских сепаратистичких захтева.

У 2002. години попис становништва у Републици Србији реализован је само у централној Србији и Војводини. Због измене у дефинисању сталног, односно укупног становништва у попису 2002. године, не постоји потпуна упоредивост овог и претходних пописа (1971, 1981. и 1991) када су у стално становништво, поред становништва у земљи, убрајани и грађани на раду у иностранству, као и чланови породице који са њима у иностранству бораве.¹⁶ Важно је напоменути и да су пописи после Другог светског рата имали исте циљеве и начела, да су поред становника пописивана и домаћинства, односно да је омогућена и идентификација породица (према типу и величини – броју чланова), а поред становништва и домаћинстава од 1971. извршаван је и попис станова. У 1981. години поред становништва, домаћинстава и станова пописивани су и пољопривредна газдинства са подацима о основним фондовима, док је 1991. уз попис становништва, домаћинстава и станова извршен и потпуни попис пољопривреде, што је, с обзиром на тако проширен садржај пописа, морало резултирати одређеним последицама на квалитет добијених резултата. И у попису 2002. године настојало се, у односу на претходне пописе, да се одржи јединственост садржаја и методологије, при чему је осим измене у дефиницији сталног становништва, у методолошком погледу, највеће промене претрпео комплекс питања о економској активности. Међутим, мора се имати у виду да непосредној упоредивости ових података између пописа

¹⁶ Пописом 2002. године у састав укупног становништва није укључено становништво које дуже од годину дана ради или борави у иностранству, али су у укупно становништво укључени страни држављани који су у Републици Србији радили или боравили годину дана и дуже. Такође напомињемо да је на упоредивост података између пописа одређени утицај имао и велики прилив избеглица након 1991. који су сматрани сталним становницима Републике Србије, док истовремено расељена лица са Косова и Метохије нису укључена у укупно становништво Србије, иако се за њих располаже релевантним подацима. Осим тога у послератним пописима мењала су се решења за одређивање места сталног становања извесних категорија становништва. Тако је 1961. и 1971. место рада или школовања сматрано и местом сталног становања (осим ако се свакодневно не враћа у место где живи домаћинство), док је у каснијим пописима место сталног становања у тесној вези са појмом домаћинства.

доприносе и промене у номенклатурама занимања и одговарајућих класификација на основу којих се врши груписање података.

У периоду од прве трећине XIX века па закључно са почетком XXI века изведено је у Србији под различитим историјским околностима у оквиру различитих политичко-територијалних целина 25 генералних пописа становништва које је непосредно организовала и реализовала администрација и стручне службе Кнежевине, Краљевине, односно Републике Србије. На основу богате традиције у развоју статистичко-демографских истраживања, па све до савремених периода научне, технолошке и информатичке револуције, статистички подаци о становништву задобијају значај једне од главних области примењене статистике. Тако су резултати статистике становништва и модерне демографске науке постали незаменљива основа регионалног просторног, урбанистичког и друштвеног планирања и представљају једну од базних области геополитике и геостратегије, будући да геополитичке концепције и доктрине имају полазиште у чињеницама о положају, величини и природним потенцијалима државног простора, динамичким и структурним карактеристикама становништва и одликама антропогеографског процеса. У том смислу не сме се занемарити ни статистичка публицистика и њен изванредни значај за истраживање и познавање појава и проблема у развоју становништва. Овом приликом поменућемо само серију истраживачких пројеката о развоју становништва Србије које је Републички завод за статистику Србије започео још средином XX века презентирајући податке првих српских и аустријских пописа, као и резултате истраживања о популационим губицима устаничке Србије, контроли рађања и депопулацији у Источној Србији, о експлозивном демографском расту и променама у националном саставу становништва Косова и Метохије, поклонивши одређену пажњу административно-територијалним променама и прегруписавању пописних резултата, као и методолошким питањима пописне, виталне и миграционе статистике. Захваљујући томе као и бројним књигама пописа становништва, резултатима виталне статистике, билтенима, саопштењима и пригодним издањима, може се закључити да се развој становништва у Србији одвијао у знаку диференцијалних карактеристика демографског преображаја, утицаја економских и некономских фактора на репродукцију и преразмештај становништва и настојања за дефинисањем циљева популационе политике. Посебну тежину задобијају и појаве поларизације демографског и регионалног развоја, урбанизације, деаграризације, природног обнављања и старења становништва, запошљавања, вишка и мањка радне снаге у граду и на селу, спољне миграције радне снаге и одлива младог школованог становништва у иностранство, про-

дубљавање регионалних и структурних диспропорција у функционалним контингентима становништва итд. Другим речима статистика становништва је у целини и у појединим својим сегментима и аспектима постала она област статистичког света појава који сведочи о напретку или назадовању народа.

Svetlana Radovanović

TWO CENTURIES OF CENSUS IN SERBIA

Summary

State institutions and official statistic offices in the Princedom, Kingdom and the Republic of Serbia, in the period between 1834 and 2002, had 25 general censuses, in different historical situations and different political and territorial borders. Until the establishment of Yugoslav countries in 1918, the Princedom and the Kingdom of Serbia had 16 general censuses, which have been done with different levels of reliability, because of the difference in marking and coverage of population. In the period of Yugoslavia, on the other hand, there were 8 censuses done according to unified methodology, starting from 1921 and 1931 and finishing in 1948 and 1991. It should be noted that the comparison of data received after census done before The Second World War is somewhat difficult, because of the changes in the institutional and territorial organization of the country in the mentioned periods. The last census in Serbia was in 2002 only in Serbia's central part and in Vojvodina region, while the general census in the region of Kosovo and Metohia has not been realized since 1981 because of political reason. The actual question of the political status of Kosovo and Metohia, the expecting process of decentralization and the process of homecoming of the Serbs, and other ethnic communities, expelled from their homes, just as the chaotic in - coming of Albanian ethnic inhabitants from the neighboring countries, the overpopulation and the unemployment, the tens problems of socio-demographic and socio-economic relations, makes the of census, according to international standards the most important priority.